

TREBALL FINAL DE GRAU EN MESTRE/A D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA

Títol:

LA LECTURA DE LA LIJ I LA FORMACIÓ IDENTITÀRIA PER A LA PAU

Nom de l'alumna: Barona Novejarque, Mar

Nom del tutora del TFG: Aguilar Ródenas, Consol

Àrea del coneixement: Didàctica de la Llengua i la Literatura

Curs acadèmic: 2016/2017

AGRAÏMENTS

Gràcies per ser i estar:

A Consol, per ser inspiració, suport, aire, energia, coneixement, paciència, col·laboració, guia, predisposició... Sense tota la teua dedicació i afecte aquest treball no haguera sigut possible, ni tampoc el meu creixement personal i professional en aquests últims mesos. Infinits agraïments per tindre tant que oferir i fer-ho d'eixa manera tan especial.

A les xiques de la taula redona del despatx de Consol, per l'ajuda i complicitat que han regalat com a exemple de companyerisme.

A les grans mestres les quals s' havem format de la mà.

A qui sempre porte en mi.

ÍNDEX

1. Justificació personal de l'elecció del tema del TFG: relat de vida.....	4-6
2. Objectius.....	6
3. Necessitat de la formació en LIJ en la formació inicial de mestres: criteris per seleccionar LIJ de qualitat literària i estètica.....	6-7
4. L'àlbum en la LIJ.....	8-9
4.1. De la teoria a la pràctica: l'àlbum a l'escola.....	9
5. Per què he triat <i>Los Conquistadores</i>	9-10
6. Anàlisi de les il·lustracions.....	10-16
7. Pràctica professionalitzadora a l'escola.....	16-21
7.1. Abans d'anar a l'escola: què fer?.....	16-18
7.2. A l'escola: contacontes.....	18-21
8. Transformació des del TFG com a mestra.....	21-22
9. Bibliografia i webgrafia.....	23-24
10. Annexos.....	25-42
10.1. Annex 1: Intertextualitat.....	25-27
10.2. El llibre.....	28-43

1. Justificació personal de l'elecció del tema del TFG: relat de vida

Què difícil resulta triar UNA sola cosa!

Recorde quan els meus pares em varen preguntar: vols continuar amb el ballet o prefereixes començar al solfeig? Al poc de temps va vindre un altra decisió: "has de triar UN instrument", i aquest seria el que aprendria per a tota la meua vida. Passats els anys la pregunta es va substituir per: Vols continuar amb els estudis de música professionals o t'agradaria començar alguna cosa nova?, no tenia temps per a dues coses i el repàs d'anglés. Seguidament va aparèixer la típica elecció: "ciències o lletres?". Sense adonar-se'n aplega la prova de la PAU i ja tots parlaven de la nota que necessitaven per tal d'aconseguir el seu somni. Aquest pas tan important ens porta a alguns a la universitat i en tancar els ulls... s'acaba l'etapa i, amb el fi, es presenta l'elaboració del TFG, una nova interessant decisió.

Mai m'ha agradat triar, sempre he sentit que tanque portes, les quals, sense saber-ho, podrien resultar meravelloses. És per això que tinc bastant nítids els records al voltant dels dolors de cap davant les preguntes que simbolitzaven passos cap a la creació de la meua pròpia identitat. I és què jo sempre m'he preguntat: I jo, qui sóc? Què se fer? Què m'agradaria aprendre? Què puc oferir? Què puc oferir-me? Bo, ara ho pense i segurament m'he guiat per impulsos, per sentiments, per comoditat unes voltes i per aventura d'altres. Moltes són les coses que haguera fet, però estan a la llista de pendants, no d'abandonades.

Siga pel motiu que siga, avui hem trobe fent un TFG sobre la LIJ, i l'emoció que m'abraça és l'alegria i molta il·lusió. La LIJ per a mi és una decisió molt ampla que m'ofereix un recurs immensament ric i importantíssim en la construcció de la societat, el pilar més ampli del planeta. Encara no se qui sóc, ni qui haguera pogut ser, ni tampoc qui seré. Però, afortunadament, he pogut descobrir que a l'aula d'un col·legi sóc feliç, i que m'agrada ajudar i fer les coses per a deixar petjades que facen alguns aspectes del món un poc millors. En les meues mans tinc la formació i l'educació dels xiquets i les xiquetes, dels futurs governadors/res. Doncs, per això necessite el recolzament de la LIJ, ja que aquesta abraça la construcció de valors morals i d'actituds que definiran la identitat dels infants.

L'escola i la literatura estan íntimament lligades, ambdues són mecanismes d'educació i formació de la personalitat. Tanmateix, cal no oblidar que és la nostra obligació com a docents qüestionar-nos quin tipus d'educació volem oferir i quins aspectes requereixen d'una transformació per aconseguir la formació que esperem. Cal destacar que trobe imprescindible que l'educador/a es marque l'objectiu d'incitar en l'infant l'interés per descobrir i aprendre, i que quan facen vista enrere tinguen moltíssimes coses a la llista de pendants, ja que hi ha infinites fonts de coneixement i habilitats vertaderament fascinant. És, per exemple, mitjançant la literatura com podem revelar-los-les. El model d'educadora amb el que jo crec és el de la mestra que

proporciona una atmosfera de respecte, igualtat, confiança, acceptació i llibertat. Aquest docent del que parlo, utilitza una metodologia activa i oberta en la que el/la mestre/a és font principal de motivació i guia per a l'alumnat.

En conseqüència, ara que també he de triar UN tema, he elegit tractar **la guerra** dintre de l'àmbit de la LIJ. En aquest cas també deixo moltes altres temàtiques a la llista de pendents, però pense que amb el meu treball inclús puc aconseguir millorar molts dels fronts que haguera pogut escollir.

La desigualtat de gènere i sexual, emocions i sentiments, la diversitat de famílies, la igualtat cultural, etc. Són algunes de les temàtiques amb les que haguera gaudit estudiant per al TFG. Però, a cas els motius, conseqüències, vivències i històries dels individus a la guerra, no tenen al seu refons aquests aspectes que avui dia encara queden pendents a la societat?

Malauradament, els/les xiquets/es i també els/les joves tenim el concepte de la guerra com un fenomen que no va amb nosaltres, que no ens pot afectar perquè no el sentim com a nostre. Aquesta actitud la relacione amb dos causes: el desconeixement de la història dels nostres avis i la falta d'empatia amb altres persones o cultures. D'una banda, la primera m'aviva a recuperar part de la memòria històrica que moltes vegades encara sembla un tema tabú, ja que són abundants les conseqüències de la nostra guerra civil al 36 que avui seguim penant. D'altra banda, parlem d'empatia, del reconeixement de sentiments i d'experimentar l'antítesi a la guerra, l'amor.

De l'amor naixen les accions que mouen vertaderament en positiu a l'ésser humà. Ho crec perquè tenir aquesta creença és el motiu pel qual m'encisa l'elaboració d'aquest TFG i treballar tota la seua extensa transversalitat que ens guia cap a l'educació per a la pau.

Recollint tot el que s'ha dit, els aspectes que pretenc reunir són la implicació dels infants en els sentiments de les persones que han patit o pateixen una guerra, i també que se'n adonen de la causalitat i les conseqüències dels diferents conflictes (diferents tipus de guerres), utilitzant com a model d'estudi *Los conquistadores*.

Tot el treball es va a fer pensant en una pedagogia crítica que possibilita a l'alumnat llegir entre línies la història i elaborar els seus propis judicis de valors que el convertiran en un ésser crític i flexible amb tota la informació i coneixements que es llancen cap a ell. A partir d'aquesta idea, construirem el coneixement analitzant, qüestionant i reflexionant la nostra lectura. De manera que fem el primer pas cap a una societat lliure, crítica i democràtica.

Val la pena dir que aquesta temàtica sorgeix a partir de les lectures realitzades durant l'últim curs del Grau en Mestre d'Educació Primària a l'assignatura de Didàctica de la Llengua i la Literatura Catalana, ja que he pogut apreciar el poder educatiu de la literatura. No haguera cregut tant en aquesta idea si no haguera sigut per la primera reunió de TFG amb la tutora Consol Aguilar, la

qual em va inspirar, animar i facilitar moltíssim a interessar-me per aquest recurs que sense saber-ho, ha sigut la meua font principal de coneixement i, a la vegada de prejudicis, al llarg de la meua vida.

2. Objectius

Cal exposar que aquest TFG inclou les tres opcions, en les quals la ferramenta sustentadora de treball va a ser l'àlbum il·lustrat *Los Conquistadores*:

- a) Vessant **teòrica**; ser capaç de seleccionar llibres de qualitat estètica i textual com a futura mestra des d'un anàlisi amb profunditat lligat a una lectura crítica.
- b) Vessant **pràctica**; aplicar aquest anàlisi a un producte literari complex, en interactuar text i imatge, com és l'àlbum.
- c) Vessant **professional**; dur a la pràctica en una acció educativa concreta a un aula de primària, aquest aprenentatge teòric i pràctic assolit (conceptualització i anàlisi), per afavorir un aprenentatge, a més, professionalitzador lligat a la realitat de l'escola.

L'objectiu és analitzar la interacció entre text i il·lustració i, així, aprofundir en una part important dels criteris de selecció en LIJ de qualitat literària i estètica, per poder oferir a l'alumnat una acurada biblioteca d'aula i, a més, aportar experiència per a la selecció en el Pla Lector del Centre. En conseqüència, consolidar-me professionalment per a caminar cap a accions educatives d'avantguarda.

D'altra banda, pretenc fer una aplicació real de la normativa en educació per a la pau. La Llei Orgànica 2/2006 del 3 de maig, d'Educació estableix l'obligatorietat que tots els centres elaboren un Pla de Convivència i l'inclouen dins el Projecte Educatiu de Centre. EIDECRET 108/2014, de 4 de juliol, del Consell, pel qual estableix el currículum i desplega l'ordenació general de l'Educació Primària a la Comunitat Valenciana estipula a l'article 23 que a fi de fer efectius els principis d'inclusió i no discriminació, es promourà en els centres educatius l'educació intercultural, el respecte a les diferències i la pluralitat cultural, en el marc dels valors constitucionals.

La interacció dels camins per al TFG em permetrà ampliar la meua formació en LIJ, traslladar-la i posar-la en pràctica a l'aula d'Educació Primària i, d'aquesta manera, aplegar fins a l'objectiu principal d'estar jo avui aquí; reforçar el meu paper a la societat com a professional, com a mestra, i com a persona que estima i creu en l'educació com una eina per a canviar el món.

3. Necessitat de la formació en LIJ en la formació inicial de mestres: criteris per seleccionar LIJ de qualitat literària i estètica

Per tal d'oferir a l'alumnat la pedagogia crítica de la que parlava, el futur professorat hem de reeducar la nostra mirada. Primerament, hem de conscienciar-nos del poder de les paraules per a

no passar per alt cap de les intencions d'aquestes. Seguidament, hem d'aprofitar-nos dels grans discursos d'aquelles persones que viuen amb un compromís per la pedagogia i comparteixen els seus testimonis. Fent aquestes necessàries lectures, ja no podem evitar estar en el camí dels éssers humans que s'interroguen i treballen per a la transformació.

La LIJ té valor per si mateixa, ja que ofereix competències lectores i literàries. Però, per a que aquest recurs siga vertaderament valuós, l'hem d'observar com observariem una obra d'art. Si aquest és capaç de no deixar-nos indiferents, vol dir que ens trobem davant d'un recurs de qualitat literària i estètica amb elements de qüestionament.

Isabel Tejerina, en el seu article "Literatura y compromiso", reivindica el compromís de fer-se preguntes per a buscar respostes com a lluita quotidiana contra l'esclavització i l'esperança per un futur diferent. Tejerina (2000), seguint Edudardo Galeano, recupera el següent argument:

"Son cosas chiquitas. No acaban con la pobreza, no nos sacan del subdesarrollo, no socializan los medios de producción y de cambio, no expropián la cueva de Alí Babá. Pero quizá desencadenen la alegría de hacer y la traduzcan en actos. Y al fin y al cabo, actuar sobre la realidad y cambiarla, aunque sea un poquito, es la única manera de probar que la realidad es transformable". (p.182)

Són molts els aspectes que hem de conèixer de la LIJ, i la nostra formació és essencial per a educar els/les infants. Els llibres han de ser analitzats amb cura, tots i cadascun dels seus elements (portada, text, il·lustracions, les cobertes, les guardes, etc.), el quals ens donen informació i hem d'assegurar-nos que contribueix a la formació dels infants. Si els docents ens formem en LIJ i la treballam abans de mostrar-la als alumnes, podrem educar en valors i a la volta acostar a la imaginació.

En aquest sentit, com a mestres, aplega la feina de proporcionar i endinsar als xiquets i xiquetes en les ferramentes necessàries per ser capaços de qüestionar-se, de descobrir-se a ells mateixos mitjançant la lectura i ser lectors crítics i entusiastes. Triarem llibres amb varietat temàtica que despertin la seua curiositat i ajuden a la formació d'éssers socials, incitant a preguntar-se com és el món en el que vivim.

Conseqüentment, si nosaltres volem, la LIJ ens ajuda a ser millors éssers humans. Per a aconseguir-ho, triarem textos escrits amb el cervell i la pell. Com remarca Isabel Tejerina (2000): "Los libros no van a salvar a la humanidad ni nos darán todas las respuestas, pero ampliarán nuestra comprensión de lo que somos y el conocimiento de los otros, y seguro que nos inducirán a formularnos nuevas preguntas para avanzar." (p.186).

4. L'àlbum en la LIJ

Ens centrem en l'àlbum perquè en aquest trobem dos llenguatges: per una banda, el llenguatge escrit (text) i, d'altra banda, el llenguatge visual, (les imatges). I, potser és, algun d'aquests dos aspectes, un més important que un altre? No, perquè en l'àlbum hi ha una interacció total entre text i imatge. Aquesta interacció proporciona la totalitat de la informació i la construcció del sentit del text.

Existeix un rebuig cap als àlbums il·lustrats i la seua capacitat didàctica. Aquesta postura es sustenta en la idea de que els xiquets i xiquetes, dependents del món audiovisual, només miren els dibuixos ("distraccions") quan fullegen el llibre per peresa lectora. A més, aquesta defensa va de la mà del pensament que l'infant únicament aconseguix la maduresa lectora quan llegeix un llibre amb molt de text.

Aquesta creença està basada en un desconeixement total de l'àlbum, un producte literari molt complex. Tal vegada per la influència dels audiovisuals en la vida quotidiana. Els àlbums il·lustrats poden tractar qualsevol temàtica que resulte interessant, per això no sols són una bona manera d'iniciar-se en el món de la lectura, sinó que és capaç d'educar infants i adults per igual i afavorir-los una millor comprensió del món en el que viuen si es fa una bona selecció. Jesús Díaz Armas (2008) remarca:

"Pero no siempre la interrelación entre ambos lenguajes, el icónico y el lingüístico, es de complementariedad o interdependencia, sino que en muchas ocasiones la imagen tiende a prevalecer por encima de la palabra o es la que añade la complicación característica del texto literario, su artisticidad. Otras veces, imagen y palabra entran en contradicción, obligando a lectores infantiles y adultos a recomponer el sentido de la obra."(p.43)

Els llibres eduquen perquè transmeten valors socials, idees i creences. Els llibres formen part de les nostres influències en el procés de creació de la identitat i el nostre patró de comportament. Per tant, és necessari considerar la LIJ d'es d'un esguard. A l'escola, un dels recursos més potents són els àlbums il·lustrats. Com evidència Ana Díaz-Plaja (2002):

"El libro ilustrado propone un tipo determinado de lectura en la que los códigos, uno espacial –la ilustración- y otro temporal, se yuxtaponen creando una interrelación que es algo más que una mera suma. La imagen limita la afirmación que contienen las palabras, pero, al mismo tiempo, la amplía; llena vacíos de información y, al mismo tiempo, abre el significado a nuestros códigos gráficos y estéticos." (p. 221).

4.1. De la teoria a la pràctica: l'àlbum a l'escola

La primera tasca del mestre-a a l'escola quan vol treballar un àlbum és la selecció. El procés ha de ser acurat i s'ha de triar des del criteri de la qualitat literària i estètica. A partir d'ací s'ha d'adequar el llibre al nivell de l'alumnat.

El llibre ha de ser atractiu per als xiquets i xiquetes, per això cal afavorir una lectura activa, lliure i plaent, per exemple, amb una acurada biblioteca d'aula.

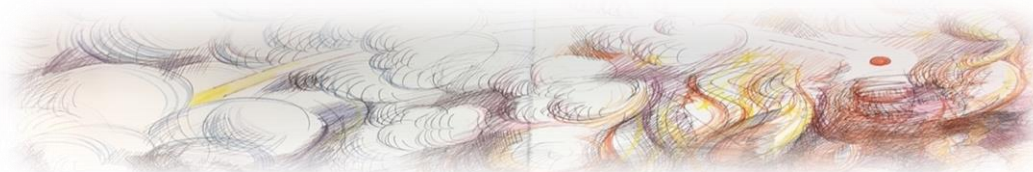
L'animació lectora és important. Una bona experiència per a fer-los atractiu el món de la lectura i ensenyar-los a llegir imatges és la del contacontes, la qual anima a llegir des d'activitats molt diverses (llegir en veu alta, incorporar música, dansa...). D'altra banda, una acció educativa d'èxit, amb resultats excel·lents és la TLD, que es centra en la construcció intersubjectiva del sentit del text, incorporant sensacions, emocions, experiències... al grup i compartint-les, en relació al text.

A més, l'essencial per a una bona pràctica amb l'àlbum és el treball previ, durant i després de la lectura. Per a treballar l'àlbum, se'ns obri un ventall enorme de possibilitats vertaderament fascinant per a l'alumnat. Tapar algunes de les imatges i imaginar-les, buscar elements que estan a la imatge i no al text, donar-los les imatges desordenades i haver d'ordenar-les junt al text, descriure els personatges amb la informació del text i la imatge, elaborar un final alternatiu amb una il·lustració, etc. (Taller de Animación de la Lectura del FCE, 1995).

5. Per què he triat *Los Conquistadores* per a treballar a tercer de primària

Quan he treballat amb un grup de xiquets-es, per exemple actualment al cursar el pràcticum II, he pogut observar com l'egocentrisme d'aquests infants és la major causa de conflictes dintre d'un grup. Si el mestre-a aconsegueix fer una bona tasca dialògica, a mesura que l'alumnat creix desapareixen aquestes conductes. Per descomptat no tota la responsabilitat la té el professorat, sinó les famílies i tota la societat en la que viuen els futurs líders.

Malauradament, la societat viu una crisi profunda quant a valors, els quals no serien tan aterridors si s'assemblaren als d'alguns infants en les primeres etapes del seu desenvolupament. M'ature a llegir notícies esperant algun fet amb el qual somriure i respirar pensant que l'espècie humana ha deixat de reflectir l'egocentrisme i la violència com a bandera en el dia a dia, però la major part de les vegades resulta impossible. Vivim en un país en el qual més de 885 dones han sigut assassinades a mans de les seues parelles en els últims 15 anys i un planeta dominat per terrorisme i, exactament, 16 guerres el passat any 2016.

Ben conscients tota la ciutadania d'aquesta situació, contemple la importància de fer reflexionar a l'alumnat al voltant d'allò que està passant al món. Personalment, ho considere un tema tant indispensable com delicat. Afortunadament, la LIJ ens sorprén i ens fa somriure i respirar satisfets per trobar tresors pacifistes com *Los conquistadores*.

La temàtica narrativa d'aquest àlbum és molt escaient per treballar amb el curs que he triat. Seguint Alice Castaño-Lora Silvia Valencia-Vivas (2016):

“las narraciones contribuyen a la formación y reformación de la imaginación cultural de los niños, esa red de patrones y modelos a través de la cual articulamos nuestra experiencia; en otras palabras, constituyen mapas de significados que permiten a los niños dar sentido al mundo. Ese mundo que reciben de los adultos.” (p.116)

L'àlbum ha sigut triat per a adreçar-lo a alumnes de 8/9 anys. Encara que estèticament sembla un llibre per a nens-es més menuts-es, el nivell de complexitat conceptual resulta molt adequat per a treballar-lo en aquesta edat. No obstant això, l'atractiu estètic i literari d'aquest llibre encisa a persones de qualsevol edat.

L'àlbum és un conte situat atemporalment en una regió imaginària; incita a pensar amb els xiquets i les xiquetes sobre les guerres, els conflictes entre països, grups o persones, sobre els invasors i els envaïts, la injustícia del totalitarisme i la importància de la convivència democràtica.

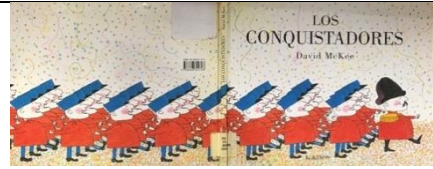
L'autor David McKee (Devon, Regne Unit, 1935) és un escriptor i il·lustrador britànic, conegut especialment per ser el creador de la sèrie d'Elmer, l'elefant de colors inspirat en l'obra de Paul Klee, i molt reconegut com a il·lustrador. També ha treballat com animador en la companyia King Rollo Films, en ocasions amb personatges de la seua creació. Les seues il·lustracions, aparentment senzilles, capten el soroll de fons i desenvolupen narracions secundàries que enriqueixen l'argument principal.

Indubtablement, ens trobem davant d'un àlbum il·lustrat de qualitat literària i estètica per poder treballar amb l'alumnat una educació per a la pau, ja que l'autor ofereix la possibilitat de tractar una temàtica dolenta com és la guerra i la invasió d'una manera subtil, agradable i intel·ligent.

6. Anàlisi de les il·lustracions

Assenyalant la importància d'escollir llibres de qualitat per guiar al nostre alumnat en el descobriment del món i la creació de la seua pròpia identitat, no hem d'oblidar-nos, llavors, de fer un anàlisi de la interacció text-imatge en la construcció del sentit del text, és a dir, una lectura detallada i crítica de tots els elements que apareixen al llibre.

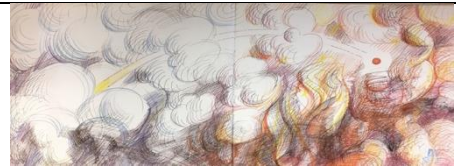
Portada i contraportada

A l'inici de l'àlbum de McKee, a la portada (junt amb la contraportada, les quals formen una única imatge) el primer que ens crida l'atenció és l'ambient de festivitat que gaudeixen els personatges que hi apareixen. El rostre de tots els homes il·lustrats reflecteix alegria davant l'expressió d'orgull del personatge que encapçala el grup. Amb aquesta informació entenem que aquestes persones son els conqueridors dels quals parla el títol. Automàticament, la il·lustració ens convida a compartir la seua festa, sense que pensem en que per a anomenar-se conqueridors, ha d'haver algú conquerit.

En el grup d'homes què s'observen a la il·lustració no hi ha cap que destaque, tots semblen iguals, amb un pensament únic, el qual ressembla la idea del colonialisme, la uniformització de totes les persones. Llavors, descobrim que la il·lustració ens ajuda a comprendre el sentit de la paraula conqueridor.

Les guardes

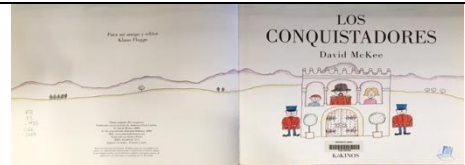

En obrir el llibre trobem les guardes, caracteritzades per significatius traços de rectes i corbes. Els traços estan fets amb color negre que podria ser el que s'aconsegueix amb un llapis afilat, i els colors blau amb distintes tonalitats, groc, roig, taronja, rosa i morat.

Amb aquesta simple tècnica, McKee aconsegueix crear una il·lustració desoladora, en la qual es pot percebre la destrucció a causa del llançament d'una bomba.

Cfr.: Fig.1 de l'annex

Pàg. 1-2

En aquesta plana trobem un paisatge sense molts detalls, una plana amb muntanyes de fons i una espècie de castell. La construcció és menuda però s'entén que vol representar un castell per la majestuositat de les portes i el detall del sostre típic dels castells medievals. En ell estan un xiquet, una dona i l'home que presidia l'exèrcit a la il·lustració de la portada. Es percep que son la família que governa, amb la figura de l'home com a principal, el territori on es troben i que les dos persones que estan als costat del castell estan al seu servei per oferir-los protecció.

Quant al text, apareix la dedicatòria del llibre que l'autor fa a un amic, Klaus Flugge. Aquesta persona és un

editor reconegut pel seu compromís amb els llibres infantil.

A peu de pàgina, es pot veure informació general del llibre. D'altra banda, tornem a veure el títol d'igual manera com a la portada.

Pàg.3-4

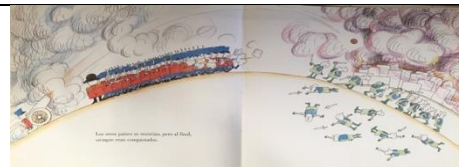

A les següents pàgines es troba l'inici de la narració, encara que el primer que ens fixem és en les il·lustracions. En elles es veu una desfilada militar, l'exèrcit que ja coneixíem al capdavant d'un home que, dalt d'un cavall i amb orgull, mostra a la població un simple canyó, el qual pareix empipar el públic. Entre les persones que gaudeixen de la desfilada està la família que governa totes aquestes persones, apartats de la resta del grup, en un lloc que sembla més exclusiu per demostrar la seua superioritat respecte als altres. D'altra banda, el grup de persones que veuen la desfilada comparteixen la mateixa característica que l'exèrcit; tots els de gènere masculí són representats amb les mateixes característiques i moviments, de la mateixa manera ho són els individus de gènere femení, i tots junts fan els mateixos gestos i expressions.

Quan llegim el text sabem que aquell territori és un país molt gran, habitat per persones que es creuen superiors a altres, amb el dret i l'obligació que ells mateixa s'adjudiquen per a obligar a la resta de països a ser com ells.

Cfr.: Fig.2 y Fig.3 de l'annex

Pàg. 5-6

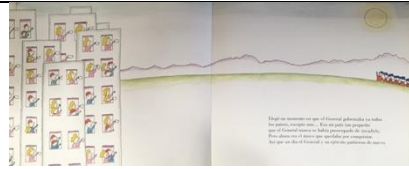

Altra vegada la il·lustració és captivadora. Recorda a la il·lustració que havíem contemplat a les guardes i ens deixa veure la situació que es viu baix el fum de les armes de foc. L'exèrcit que coneguem lluita contra un altre exèrcit molt menys nombrós i amb armes de pitjor poder i resistència, açò aconsegueix la mort del grup al mateix temps que una bomba està a punt de destruir el seu país.

Les il·lustracions continuen sense mostrar individualitat dels personatges que hi apareixen.

El text aclareix que els països es resistien. Això ens fa saber que les persones d'aquell país tan poderós resolien els conflictes amb violència i opressió.

Pàg. 7-8

En la il·lustració d'aquestes pàgines, es veu a l'exèrcit marxar fora del seu país mentre que els seus veïns els acomiaden de lluny. La lectura que hem realitzat fins ara ens invita a pensar que l'exèrcit se'n va a conquerir un altre país, per tant, a la guerra, però és cridaner que totes les persones apareixen amb el rostre somrient. Sembla que aquests individus no són capaços de qüestionar-se les idees que els identifiquen perquè no han conegut d'altres. Aquesta societat militaritzada es manifesta de manera uniformada, ja que tots comparteixen un pensament únic, efecte de la absència de llibertat. Consegüentment, la conquesta és per a ells un honor, en lloc d'un atemptat contra la llibertat; com bé demostrava el text a la pàgina anterior: "Es por su propio bien. Así podrán ser como nosotros".

En aquest moment, llegim el text i vem que on van és a conquerir l'últim país que els queda. Entenem el seu signe d'alegria, ja que si han sigut capaços de conquerir la resta del món satisfactòriament, també ho seran en aquest cas.

Contínuament s'observa l'egoisme dels habitants d'aquest país, els quals veuen els territoris com trossos de terreny que, una volta conquerits, els proporcionen poder i superioritat davant la resta. Aquests individus colonialistes no pensen en el respecte cap a altres signes d'identitat que no són els seus propis, no es molesten ni d'observar-los o conèixer-los perquè sols els seus són importants.

Pàg. 9-10

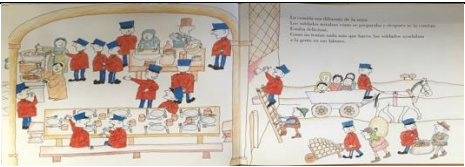
La il·lustració que es veu a continuació és ben diferent a les anteriors. Per tant, llegim el text primer, que a més, l'autor ha col·locat dalt de les il·lustracions on crida més l'atenció del lector.

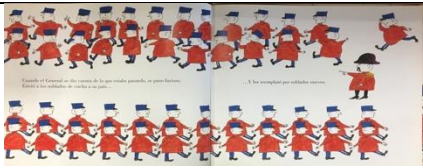
El text ens sorprén narrant uns fets, els quals les expectatives del lector-a no contemplaven. Els habitants d'aquell nou país no oposen resistència i l'exèrcit és acollit amb pacifisme.

La il·lustració mostra un país on, per primera vegada al llibre, es veu la individualitat de les persones. Les característiques de les quals no podem relacionar amb ninguna època ni cultura concreta, més sembla una barreja de cultures. Aquesta possibilitat pot ser vertadera, ja que aquesta societat baixa les armes i obri els braços a les persones que apleguen al seu país. També, és molt destacada la localització de l'exèrcit de conqueridors, els quals ja no són un grup sinó persones que interactuen amb altres i es mouen individualment.

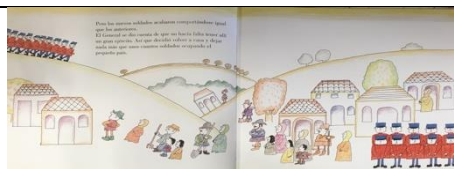
Cfr.: Fig.4 y Fig.5 de l'annex

Pàg. 11-12	
<p>En aquesta plana es veu com l'exèrcit que havia anat a lluitar i a conquerir, es troba en una situació oposada a la que anaven buscant; anaven a fer la guerra i la pau els havia sorprès. La il·lustració de la dreta mostra com els conqueridors escolten els seus nous amics i aprenen de les seues paraules. Aquest esdeveniment sorprén al lector, ja que l'actitud inicial dels individus de l'exèrcit era la d'imposar-se a la força.</p> <p>D'altra banda, a la il·lustració de la esquerra es veu al General disposat a escriure carta a casa. Es troba en una casa d'aparença luxosa i amb bones vistes del paisatge, demostrant al lector l'hospitalitat d'aquests ciutadans. Apareix sol i això ens fa pensar que en aquell nou país no hi ha ningú que es mostre amb superioritat davant la resta.</p>	

Pàg. 13-14	
<p>En la següent plana comprovem com els soldats són ara els que s'ofereixen per a ajudar en les labors als ciutadans d'on ara hi vivien. Sembla que es senten agraïts per l'hospitalitat que han rebut i gaudeixen de la convivència, ja que tots estan contents aprenent coses noves. És a dir, trobem als soldats en una situació d'inclusió en la vida quotidiana del poble.</p> <p>Amb aquesta plana i l'anterior s'aplega a la conclusió que la diversitat ha enriquit a totes les persones que hi apareixen.</p>	

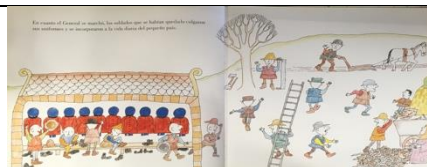
Pàg. 15-16	
<p>El General, com a solució a aquella nova situació, envia a un nou grup de soldats on ell estava i fa que la resta tornen a casa.</p> <p>A la part superior de la plana es veu com l'exèrcit inicial ha sofrit un canvi significatiu. Encara que tots van vestits iguals, es poden observar de manera individualitzada: formen dues línies corbes, les quals expressen llibertat de moviment; a alguns personatges els podem veure la cara de front i; fins i tot, un aplega tard a les ordres del General. Al contrari que el nou exèrcit que aplega on està el General, el qual és igual que l'anterior abans de conèixer a les persones d'aquest territori pacifista.</p>	

Pàg. 17-18

En aquesta plana, descobrim com el General torna a casa deixant al xicotet país uns pocs soldats, donant-se per satisfet i el país per conquerit amb l'ocupació dels seus militars com a representants.

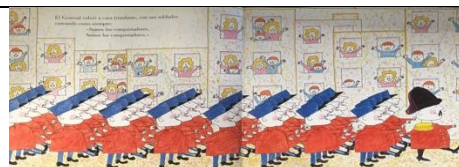
Pàg. 19-20

A la pàgina de l'esquerra es veuen els uniformes penjats i els homes vestits cadascun d'una manera, però tots semblant a com ho fan els habitants d'aquell país. A la pàgina de la dreta ja no es pot distingir l'origen de cadascun dels personatges, s'han integrat amb la població civil. Cada u d'ells s'encarrega d'una tasca i gaudeixen de l'enriquiment amb respecte per el treball que fan els veïns.

El més destacable és que els personatges han eliminat totalment la uniformitat, no sols de la ment, com ho havien fet els anteriors visitants, sinó fins i tot la del cos, abandonant els seus uniformes i mostrant-se d'una manera subjectiva.

Pàg. 21-22

Aquesta plana recorda a la portada, es a dir, a l'inici de tot. Encara que el General ha vist com no ha habut conquesta, el seu orgull és tan alt que realment es creu que ha continuat siguent un conqueridor en aquesta empresa. Podem veure com el General no ha rebut cap aprenentatge i la seua ment es troba en el mateix punt inicial, és a dir, en la seua idea de poder. Aquesta idea està basada en l'autoritat que continua demostrant en aquesta il·lustració i que ens mostrava a l'inici del conte; una autoritat de força (guerra).

Pàg. 23-24

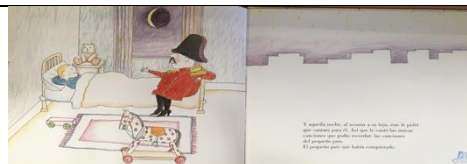

En la següent plana, s'observa la influència al gran país del territori que havien visitat. Comprenem que cada cosa que coneguem ens deixa una part d'ella en la nostra personalitat i ens va fent més rics. Conseqüentment, els habitants del país del General comencen a marcar un canvi com a personatges, els quals van deixant de ser observats d'una manera objectiva i van passant a ser vistos subjectivament.

Front la representació de la conquesta de la pàgina anterior, ací trobem l'oposició, la representació de la pau: interacció entre iguals, respecte i persones que comparteixen.

No obstant aquest enriquiment cultural, el General continua pensant que eixe aprenentatge són "estragos de la guerra".

Pàg. 25-26

A la il·lustració es mostra un moment entre el General i el seu fill abans d'anar-se'n a dormir.

Fins i tot en aquest moment, el General llueix l'uniforme que per a ell el representa com a ésser superior de la societat a la que pertany. Una societat que anteriorment li oferia la oportunitat de destacar, ja que no hi havia individualitat entre persones. Tot el contrari a la situació actual, després de la convivència amb els habitants del nou país que creien haver conquerit.

Tots dos, pare i fill, mostren en la seua expressió que gaudeixen del moment. Al text descobrim que el que està representat a aquesta plana és al General transmetent al fill el que ha après d'aquell país, el qual pareix que ha acabat "conquerint" el gran país del General.

Consegüentment, comprenem que ha sigut el segon país el que amb amabilitat i diàleg ha aconseguit superar la força armada de l'exèrcit del gran país que actuava amb egocentrisme i violència.

Guardes finals

Les pàgines de guarda del final il·lustren l'antítesi al paisatge que veiem en les guardes inicials; ací trobem la calma, la bellesa i la pau que els personatges del llibre han aconseguit, front a la violència, la destrucció i la desolació que causaven inicialment.

7. Pràctica professionalitzadora a l'escola

7.1. Abans de l'activitat: què fer?

Abans d'anar a l'escola el primer que pensem és quin àlbum és el més convenient per a referir als xiquets i xiquetes. S'ha de tindre present que no tot el material en LIJ que hi ha publicat és de qualitat. Per tant, s'ha de fer un anàlisi de l'àlbum tenint en compte la importància de les

il·lustracions i, d'aquesta manera aconseguirem seleccionar un àlbum de qualitat literària i estètica. Com assenyala Tejerina (2005):

“Hace falta una buena historia y un tratamiento acertado que una el interés del argumento con la belleza de la palabra y la solución implícita y satisfactoria de los problemas que le inquietan. La literatura tiene que proporcionarle el acceso a un sentido más profundo de la vida y ayudarle a clarificar sus emociones y conflictos, ofreciéndoles soluciones comprensibles en su estadio de desarrollo. Una literatura lejos del didactismo, la ñoñería y el simplismo y que aspire a proporcionar a los niños placer estético, afirmación y equilibrio”.

(p.8)

En el meu cas, he triat l'àlbum *Los conquistadores* de David McKee. Aprofitant la gran oportunitat d'entrar en un aula per a treballar un àlbum, nodrint-nos els alumnes i jo els uns dels altres, eren infinites les temàtiques que volia tractar. Este és un dels motius per els quals vaig triar aquesta història. *Los conquistadores* parla de la guerra, i, per descomptat, no podem educar per a la pau sense parlar de la guerra. Llavors, tots els valors que cal treballar amb els infants estan recollits en el significat de la pau. Consol Aguilar (2001), recull el següent text de Jurjo Torres, remarcant:

“Los estudiantes tienen conocimientos previos, conceptos, experiencias vívidas, concepciones de la vida, expectativas, prejuicios aprendidos fuera de las aulas y centros escolares, en los contextos familiares, vecinales y, especialmente, a través de los medios de comunicación de masas. Una escuela antimarginación es aquella donde todo ese conocimiento previo, adquirido casi siempre de una manera pasiva, es contrastado utilizando la crítica, construido y reconstruido democráticamente, tomando siempre en consideración las perspectivas de clase social, género, sexualidad, etnia y nacionalidad [...] Un currículum antidiscriminación tiene que facilitar la reconstrucción de la historia y cultura de los grupos y pueblos silenciados. Para ello es preciso que el alumnado se vea involucrado en debates sobre la construcción del conocimiento, acerca de las interpretaciones conflictivas del presente y se sienta obligado a identificar sus propias posiciones, intereses, ideologías y asunciones.” (p.191)

Una volta he llegit l'àlbum entre línies i he reflexionat al voltant d'allò que no comunica explícitament, hem plantejat de quina manera vauic mostrar-lo a l'alumnat. L'activitat que he triat és el contacontes, la qual podem enriquir amb diferents recursos i tècniques. En el meu cas, he decidit portar el llibre físicament i posar música de fons durant la pràctica. La música, igual que qualsevol tipus de manifestació de l'art, comunica; però, no totes les persones han d'interpretar-la igual, inclús no sempre la mateixa persona es capaç d'interpretar-la de la mateixa manera. Segons l'estat d'ànim o vivències, la música pot expressar en nosaltres unes emocions o d'altres. No obstant això, he escollit per al contacontes l'obra “Emperor” de Haydn, un quartet de corda que va

ser instaurat com a himne nacional d'Àustria l'any 1797. Com tots els himnes adopta un caràcter solemne que representa el sentiment patriòtic, el mateix sentiment que els personatges de *Los Conquistadores* deixen traspasar a la portada de l'àlbum. Conseqüentment, pretenc que aquest recurs aporte major significat a la lectura.

7.2. A l'escola: contacontes

Durant el procés de documentació i formació per a l'elaboració del TFG i, posteriorment, l'anàlisi de *Los Conquistadores*, el que més em fascinava era el moment de portar a la pràctica tota la informació teòrica que havia anat recopilant i transformant en coneixements. El poder de la LIJ ha anat captivant-me i estava desitjant portar-lo a la meua experiència per poder extraure conclusions.

Primerament, he de destacar que la part pràctica del TFG l'he realitzada al CEIP Mestre Vicent Artero de la ciutat de Castelló de la Plana. Aquest centre és on he executat el Practicum II, encara que l'activitat ha sigut elaborada després d'acabar el període de pràctiques, ja que TFG i Practicum havien de ser dos treballs paral·lels. La lectura de l'àlbum s'ha portat a terme a l'aula de tercer de primària amb xiquets i xiquetes de 8 i 9 anys, ja que em pareix molt beneficiós recordar-los que encara que aquest tipus de llibres pareixen per a més menuts, en ells poden trobar lectures molt interessants. Aquests alumnes són amb els quals he realitzat el Practicum i és per aquest motiu pel qual he volgut també realitzar la pràctica del TFG, ja que els conec millor i existeix complicitat entre nosaltres. Aleshores, sabent l'actitud que mostren cadascú d'ells durant la realització d'activitats puc fer una comparativa més completa en la qual queden reflectits els beneficis de treballar amb l'àlbum.

Abans de la lectura, he explicat a l'alumnat en que va a consistir l'activitat. El motiu de fer aquesta introducció ha sigut per crear un clima d'aprenentatge basat en el respecte i diàleg, ja que aquests xiquets i xiquetes no mantenen forts vincles i tendeixen a no voler escoltar-se entre ells. La idea del contacontes els encanta, però més encara quan els dic que entre tots havíem de comentar el que llegíem (el text i la imatge) per tal d'ajuntar tots els nostres pensaments i construir el significat de l'àlbum més complet possible.

D'altra banda, abans de començar, he posat la música i els he deixat el llibre per a que pogueren fullejar-lo, tocar-lo, observar-lo i gaudir d'ell. Molts dels infants han pres contacte amb aquest tipus de material per primera vegada, ja que sols lligen el material que se'ls proporciona a l'escola i la majoria de les biblioteques d'aula estan compostes per els llibres que les editorials dels llibres de text faciliten al centre, sense aquest haver participat en un procés acurat de selecció. Els llibres als quals faig referència no solen ser àlbums, aquest fet allunya a l'alumnat de rebre una educació visual i, en conseqüència, d'una visió més completa i crítica del món en el que viuen.

A més, també em recorde com ha de ser la meua actitud com a contacontes; he de contar l'àlbum amb un entusiasme que faja gaudir als xiquets i les xiquetes de l'experiència. D'aquesta manera, aconseguim que l'alumnat exercite la imaginació i creativitat, done resposta a les seues preguntes i desenvolupe el gust per la lectura.

Una vegada preparats tots i totes per a la lectura, llegint el títol un alumne m'interromp dient: "Este llibre no m'agrada." i continua un altre: "A mi tampoc, perquè és de la guerra". Aquesta intervenció em fa somriure i em sorprén gratament. Sense jo dir res, els i les alumnes comencen a donar les seues opinions sobre allò que veuen a la portada; molts coincideixen en que és un exèrcit d'Anglaterra, per els colors blau i roig que porten a les seues robes els personatges. Seguidament, un alumne comenta: "es un ejercito porque parece que vayan diciendo y cantando <uno dos, uno dos>".

La meua idea inicial era fer una primera lectura per plaer en la que els xiquets i les xiquetes pogueren fer comentaris si ho sentien, després mantindre un debat en el qual plantejar-los preguntes sobre la història i anar descobrint entre tots el significat de l'àlbum. Però, ja des del principi i durant tota la lectura, en cada plana ha sorgit parar una estona. Els i les alumnes s'han mostrat atents, curiosos, expectants i emocionats; estaven ansiosos per opinar de les precioses il·lustracions que veien i del seu significat, intentant avançar-se als esdeveniments de la història. Han manifestat molta empatia amb la injustícia que els ha paregut que hi haja grups de persones que busquen fer la guerra i ocasionar mort; tots han alçat el braç per expressar com de furiosos es senten davant aquesta realitat que tots els dies veuen als telediaris mentre sopen amb la família. A més, han anat enllaçat molts temes de l'actualitat, tots ells atemptats contra la pau.

Llavors, el meu paper ha sigut de contacontes, moderadora del debat i de guia per a que l'alumnat aconseguira interpretar ambos llenguatges. Al principi del llibre reconduïsc el debat amb observacions sobre les il·lustracions i preguntes obertes per plantejar-nos si ens trobem davant d'una societat lliure; inicialment no ho tenien molt clar però després un xiquet va opinar al respecte: "No son libres porque las chicas tienen la misma ropa que la reina y los chicos que su hijo.". Aquest argument convens a tots els companys i a mi també, que no m'havia imaginat d'aquesta manera el missatge que emet la vestimenta dels personatges. No obstant això, continuem proposant opcions que expliquen perquè van tots vestits iguals, una qüestió que els interessava bastant, per exemple pel fet de sentir una major acceptació entre els veïns. En aquesta mateixa línia, un alumne exposa un altra idea extraordinària per a debatre: "¡Tengo una hipótesis! Me parece que todos son iguales porque el país es uno comunista.", "¡Cómo Rusia!", afegeix un company. Conseqüentment, molts-es alumnes posen cara d'escoltar parlar xinés, altres ja han escoltat eixa paraula però no saben que està volent dir aqueix company i em demanen que ho explique, també el xiquet que ha intervingut i no està molt segur d'allò que ha dit. Els compte que el comunisme és un conjunt d'idees que formen una ideologia, però que segurament el que volia dir el company és la paraula dictadura; els explique el significat i, conversant, estan d'acord en que el país de conquistadors és una dictadura i per això no son lliures i volen imposar les seues idees a la resta del món, sense valorar el que poden aprendre d'altres cultures. Tot seguit, una alumne suggereix que aquesta història és de fa molts anys, però de seguida tots li volen explicar que avui dia hi ha molts països en guerra i es llancen a nombrar-ne molts d'ells. Així doncs, inicien un debat del perquè hi han guerres; pel sentiment d'injustícia cap a una cosa que els pertany, pels diners o per considerar-se superiors són alguns dels seus arguments. Altrament, quan l'àlbum presenta aquell xicotet país que els falta per conquerir, l'alumnat coincideix en el pensament de que és un país menut però ric, perquè amb la seua bondat ha aconseguit que els militars abandonen les armes per a ser amics. En aquest moment els pregunte què és per a ells la pau i de quina manera la estan veient en aquest territori de l'àlbum; l'amistat, l'alegria, ensenyar, la bondat, l'amabilitat, ajudar o escoltar-se són alguns dels aspectes que recullen entre ells i tots afirmen compartir. Per acabar, es genera un debat en el que reflexionen sobre el valor que té conèixer noves cultures i cóm a ells personalment els ha fet més rics. Al acabar, els pregunte si volen concloure amb alguna cosa més que se'ls haja quedat per dir i una xiqueta alça el braç dient el següent: "La única arma para atacar a un amigo es la amistad." A continuació tots aplaudeixen i s'alcen de la cadira demostrant que han gaudit de dos hores les quals diuen se'ls han passat volant.

Entre tots i totes havem aconseguit una interpretació col·lectiva, mitjançant el diàleg igualitari entre totes les persones que han participat en la tertúlia. S'han optés comprensions i crítiques molt profundes que hagueren sigut impossibles des d'una lectura en solitari. A més, s'han rescatat nombrosos missatges que apareixen implícitament a l'àlbum, els quals ens han permés treballar

valors i aspectes importantíssims per a aconseguir l'educació democràtica per la que tot el professorat lluita cada dia des del currículum ocult. Arizpe i Styles (2002), en la seua investigació estableixen:

“Como están rodeados de un mundo de imágenes, los niños de hoy no son alfabetos visuales; (...) son capaces de construir sentido a partir de elementos visuales. Sin embargo, si queremos que operen más allá de un nivel cognoscitivo superficial, necesitan 16 material de calidad y la ayuda de sus adultos. Los niños pueden ser más visualmente activos, más comprometidos y más críticos, si se les enseña a ver”. (p.12)

A partir d'aquesta experiència, puc concloure que el camí que construïm a les aules cap a la formació de persones justes, lliures, crítiques i democràtiques va de la mà del suport de l'àlbum, amb el qual aconseguim obrir les finestres que aporten significat als xiquetes i les xiquetes del món al que pertanyen.

8. Transformació des del TFG com a mestra

Triar aquesta temàtica per a l'elaboració del meu TFG ha sigut plantar la llavor en la motivació que necessitava per involucrar-me i formar part del professorat que guerreja per demostrar que la utopia és possible.

Gran part de la creació del TFG ha tingut lloc a seminaris en grup amb la tutora, Consol Aguilar, i la resta de companyes amb les que he compartit el viatge per la formació en LIJ. Un total de més de 18 hores aproximadament de reunions conjuntes han possibilitat que haguem après a citar adequadament, a conèixer tècniques de treball intel·lectual, a realitzar lectures concretes des del vigor acadèmic i científic i, el que més destaque, compartir coneixements i dubtes que ens han enriquit en abundància.

Aquest treball m'ha transformat no sols professionalment, sinó també personalment. La temàtica que he tractat va sorgir de la convicció de que l'aula és el meu lloc des de on formar persones que participen en la lluita per aconseguir la pau i derrotar les injustícies que es troben durant el camí. Rebre una formació sòlida en LIJ i comprovar el seu poder per transformar la societat, en aquest cas a l'alumnat d'una classe de tercer de primària, m'ha aportat la força per definir la meua personalitat, activa i compromesa, que treballa de manera inconformista per oferir metodologies actives i crítiques, junt amb estructures d'aula innovadores.

La violència està present cada dia a totes les escoles, el professorat no pot quedar-se de braços creuats i ha de procurar estudiar les possibilitats que tenen al seu abast per trencar les actuacions que estan educant i formant la identitat dels infants en un context on l'abús forma part del dia a dia. S'ha d'acollir a l'aula totes les ferramentes de suport que proporcionen als i les mestres oferir

una educació per a la pau en la qual l'alumnat es qüestione la necessitat de construir una societat lliure i democràtica.

La literatura condiona en gran mesura la personalitat dels infants, si escollim llibres de qualitat literària i estètica, i els eduquem basant-nos en una pedagogia crítica, podem aconseguir formar xiquets i xiquetes compromesos en el seu aprenentatge; els quals, de manera oberta i flexible, es qüestionen i investiguen per descobrir com és el món en el que viuen. Recollint el que s'ha dit, Aguilar (2001) remarca:

“La pedagogía crítica, (...) s'entén com una forma de pràctica compromesa que iguala l'aprenentatge i la creació de ciutadanes i ciutadans crítics, i no pas simplement bons. (...) respecta el concepte de diferència com a part d'una lluita comuna per entendre la qualitat de la vida pública, oferint als estudiants i a les estudiants l'oportunitat de llegir críticament els diferents codis, experiències i llenguatges culturals, i a més aprendre a trobar els seus límits descobrint les absències que existeixen entre el currículum oficial i les autorepresentacions de grups subordinats”. (p.88)

El meu propòsit no és altre que defensar la modificació que els professionals en l'educació necessitem quant a formació, pensament i actuació per fer nostres totes les mesures nombrades, amb les quals portar a terme la transformació cap al tipus de persones lliures que volem aconseguir. Per concloure, estime citar a Aguilar (2009) que recull el següent argument de Jurjo Torres:

“Urge recuperar el valor de la utopía como motor de transformación de la sociedad, acompañándonos del lenguaje de la crítica. Es necesario asumir como consustancial al ser humano la corresponsabilidad social, aprender a vernos como interdependientes, iguales y libres. Algo que exige hacer análisis que vayan a la raíz, aunque en muchos momentos, desde posiciones políticas conservadoras, traten de etiquetarse como radicales (...) No olvidemos que el principal ideal que debe guiar las reformas e innovaciones educativas debe ser el de contribuir a hacer realidad la igualdad de oportunidades en las sociedades en que vivimos” (p.20)

9. Bibliografia i webgrafia

Aguilar, Consol. (2001). *Didàctica del català i Pedagogia crítica*. Castelló: Servei de Comunicació i Publicacions de la universitat Jaume I.

URL: https://books.google.es/books?id=BgmAbKg9_ckC&pg=PT324&lpg=PT324&dq=Didactica+del+catala+i+pedagogia+critica+aguilar&source=bl&ots=QNrnC6lzSt&sig=LAG3H_jYoyTM8wJFsCDV_cwdg_U&hl=es&sa=X&ei=7RFsVdKiHYHeU72ZgJAJ&ved=0CDIQ6AEwAw#v=onepage&q=compromesa&f=false

Aguilar, Consol. (2009). “¿Por qué es importante el género en la Pedagogía Crítica?”. *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, 64, (23-1), 121-138.

URL: <http://repositori.uji.es/xmlui/handle/10234/22972>

Arizpe, Evelyn – Styles, (2002). “¿Cómo se lee una imagen? El desarrollo de la capacidad visual y la lectura mediante libros ilustrados”. *Lectura y Vida*, 23, 3.

URL: <http://portal.educ.ar/noticias/23-3Arizpe.pdf>

Castañó, Alice – Valencia, Silvia. (2016). “Formas de violencia y estrategias para narrarla en la literatura infantil y juvenil colombiana”. *Ocnos: revista de estudios sobre lectura*, 15, 114-131.

URL: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5506242>

Díaz Armas, Jesus. (2008). “La imagen en pugna con la palabra”. *Saber (e) Educar*, 13, 43 - 57.

URL: https://aulavirtual.uji.es/pluginfile.php/3566786/mod_resource/content/1/SeE_13Lalimagen.pdf

Díaz-Plaja, Ana. (2002). *Leer palabras, leer imágenes. Arte para leer. En La seducción de la lectura en edades tempranas*(219-252). España: Ministerio de Educación Cultura y Deporte, Subdirección General de Información y Publicaciones.

URL: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=809725>

El DECRET 108/2014, de 4 de juliol, del Consell, pel qual estableix el currículum i desplega l'ordenació general de l'Educació Primària a la Comunitat Valenciana. Diari Oficial de la Comunitat Valenciana, núm. 7311, del 07/07/2014, 2014-6347.

URL: http://www.dogv.gva.es/datos/2014/07/07/pdf/2014_6347.pdf

Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. Boletín Oficial del Estado, núm. 106, de 04/05/2006, 17158-17207.

URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-7899>

Tejerina, Isabel. (2000). "Literatura y compromiso: hacer preguntas para buscar respuestas". *Puertas a la lectura*, 9, 180 – 186.

URL: https://aulavirtual.uji.es/pluginfile.php/3566642/mod_resource/content/1/Literatura%20y%20compromiso.Isabel%20Tejerina.pdf

Tejerina, Isabel. (2005). "Literatura infantil y formación de un nuevo maestro" dins Monge, J.J., Portillo - R. (coords.). *La formación del profesorado desde una perspectiva interdisciplinar : retosante el siglo XXI* (275-293). Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes.

URL: <http://www.cervantesvirtual.com/obra/literatura-infantil-y-formacin-de-un-nuevo-maestro-0/>

10. Annexos

10.1. Annex 1: Intertextualitat

Annex d'imatges relacionades amb l'anàlisi de les il·lustracions de l'àlbum *Los Conquistadores*.

Les guardes inicials

Fig.1

Fotografia d'un bombardeig a Napalm l'any 1972 durant la guerra de Vietnam. Vem un pla general on al fons s'observa la foscor del fum de les bombes i més prop apareix una xiqueta amb el cos ple de cremades.

Font: <https://es.pinterest.com/explore/vietnam-war/>

Pàg. 3-4

Fig.2

Fotografia de l'exèrcit militar de Rússia, l'any 2015 commemorant el final de la Segona Guerra Mundial; exhibint patriotisme i armament després de la intervenció a Ucraïna i l'annexió de Crimea.

Font: http://www.ara.cat/internacional/Putin-agraeix-contribucio-aliats-victoria_0_1354064829.html

Fig.3

Desfilada de tropes franquistes, durant la “Desfilada de la Victoria” a Barcelona, el 21 de febrer de 1939; dies després d’ocupar Barcelona les tropes franquistes per mostrar el seu triomf.

Font:

<http://www.elpuntavui.cat/article/2-societat/5-societat/718371-la-desfilada-de-la-vergonya.html>

Pàg. 9-10

Fig.4

Joan Baez en Trafalgar Square, l’any 1965; manifestació pacifista contra la guerra de Vietnam.

Font: <http://nonviolence.ca/index.php/baez-joan/>

Fig.5

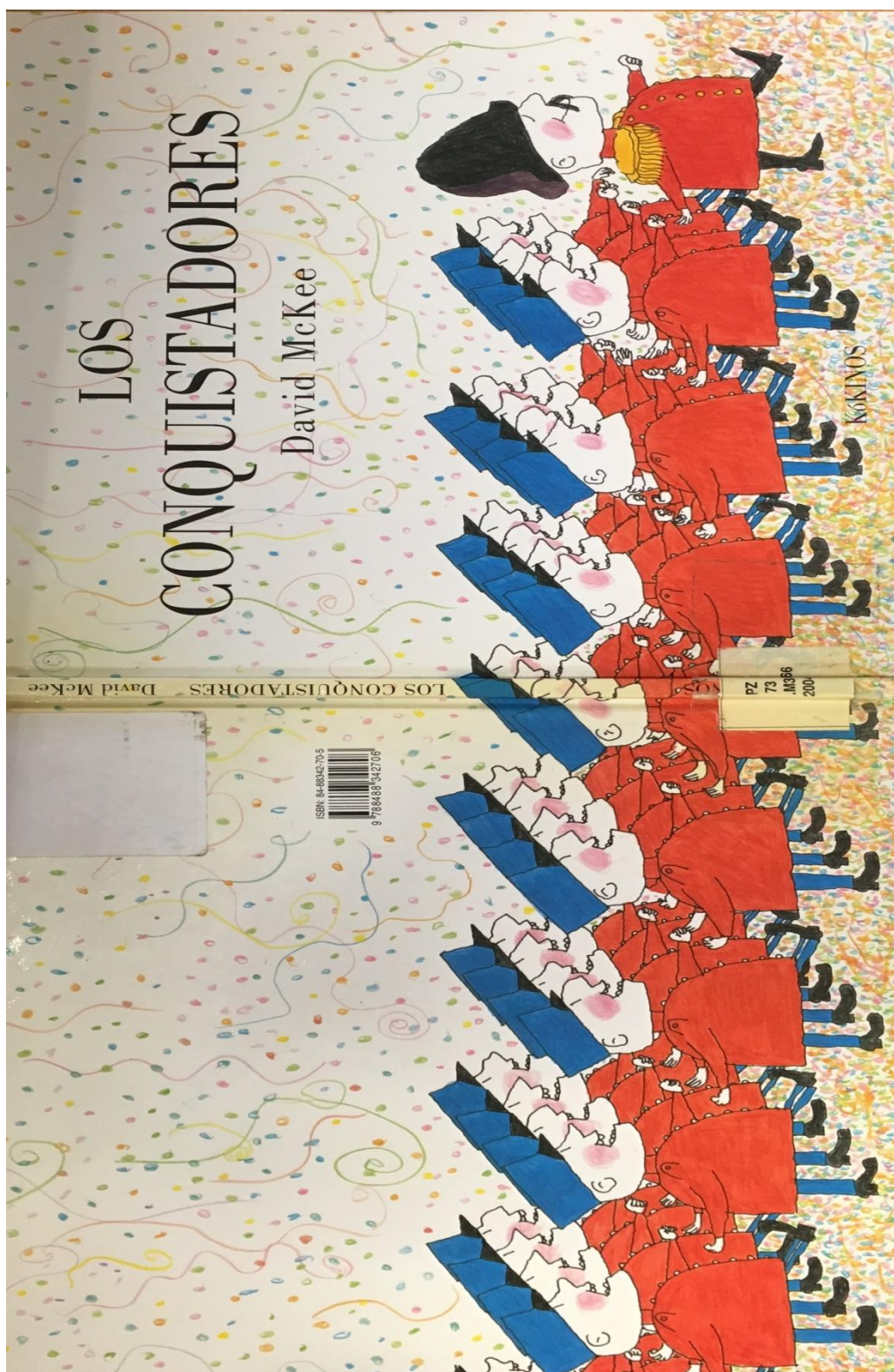

Grup de dones contra la guerra i el feixisme durant la guerra civil espanyola.

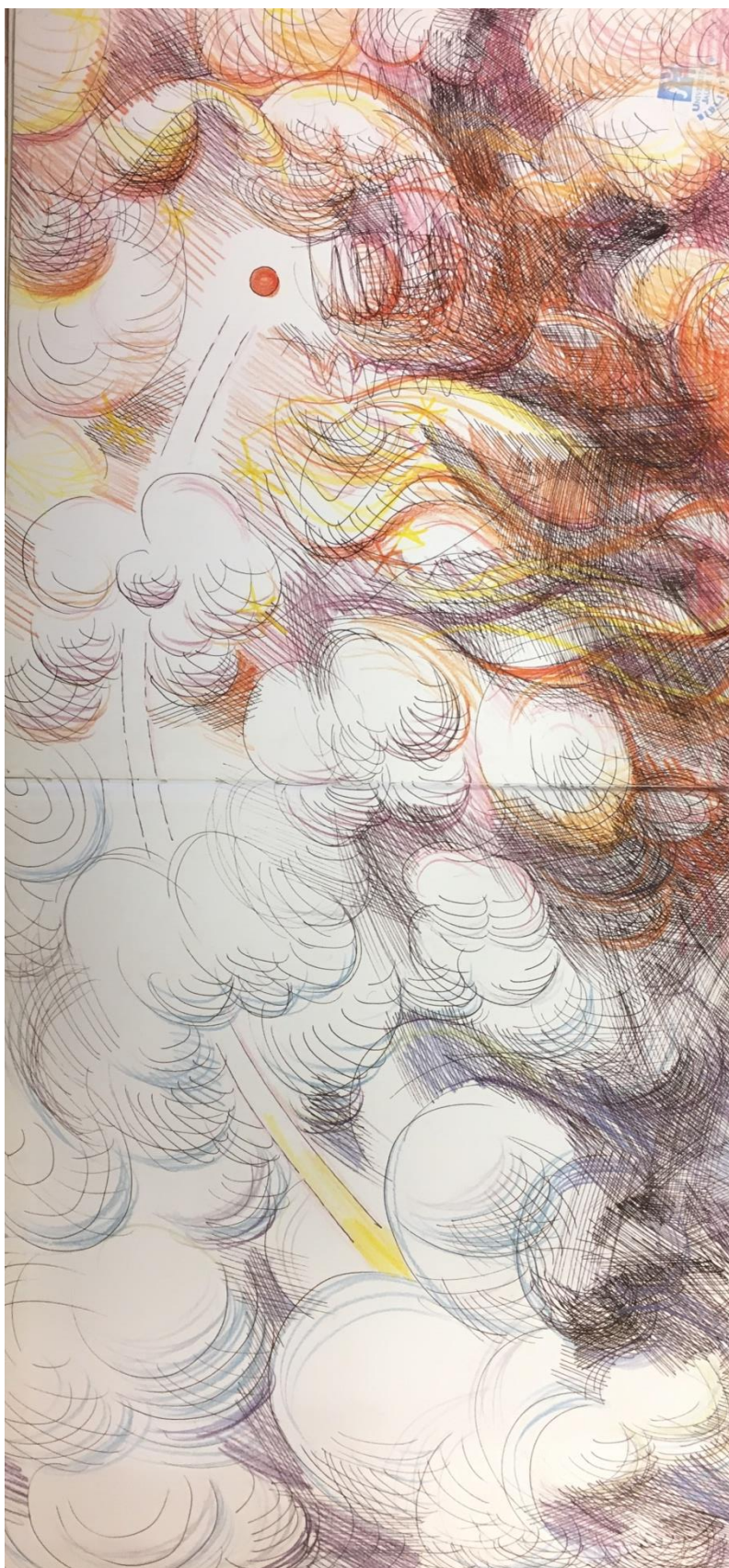
Font: <http://lahistoriaenlamemoria.blogspot.com.es/p/asociacion-de-mujeres-antifascistas.html>

10.2. El llibre

Portada i contraportada

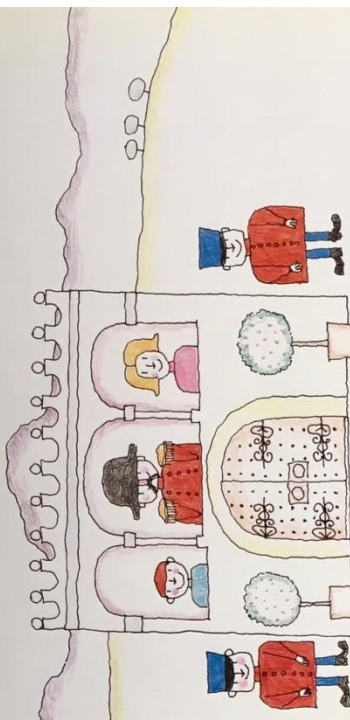
Les gardes

LOS CONQUISTADORES

David McKee

Para mi amigo y editor
Klaus Flugge

Título original: *The conquerors*
 Publicado con el acuerdo de Andersen Press, London
 © David McKee, 2004
 © De esta edición: Editorial Kokinos, 2004
 Web: www.editorialkokinos.com
 Traducción: www.editorialkokinos.com
 ISBN: 84-8342-705-9
 Impreso en Italia - Printed in Italy

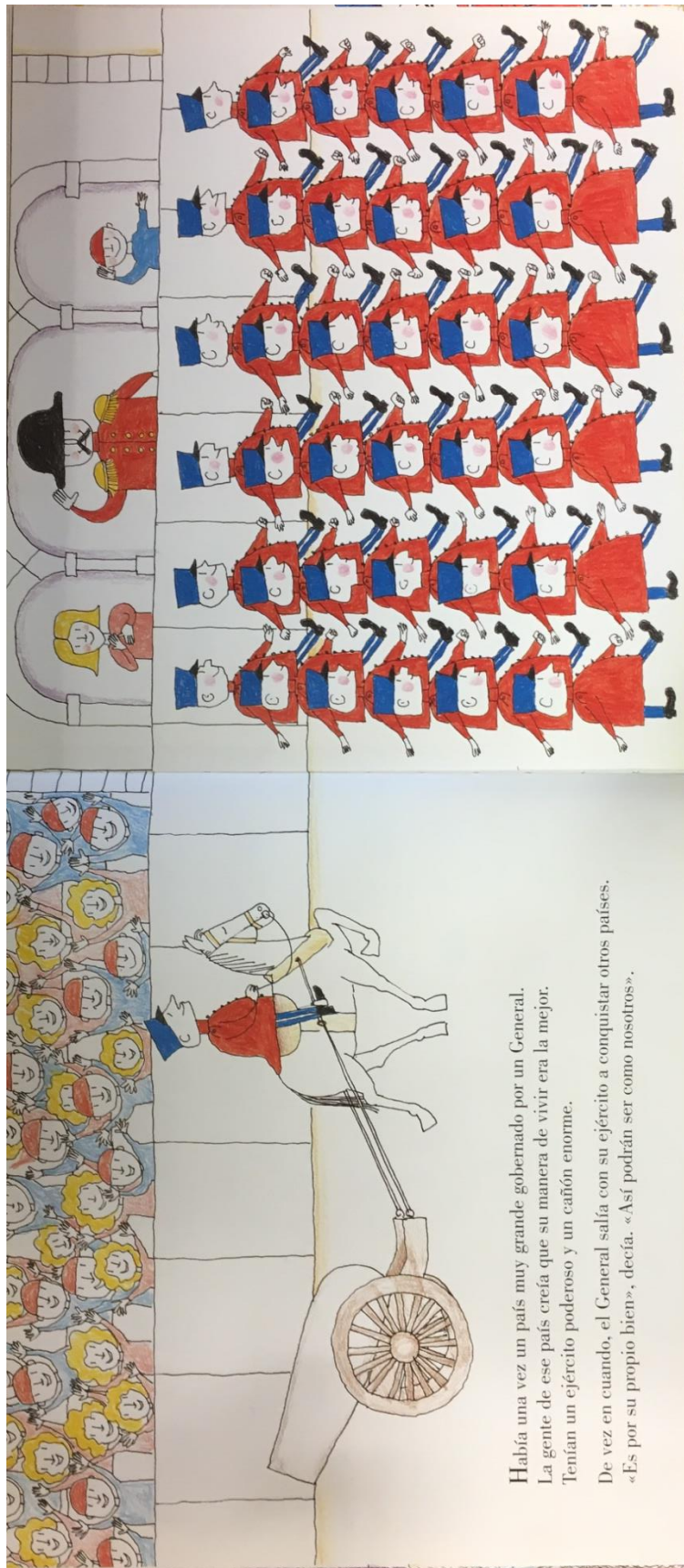
Todos los derechos reservados. Ninguna parte de esta publicación puede ser reproducida, almacenada en un sistema de recuperación, ni transmitida en forma alguna, electrónica, mecánica, o por cualquier otro medio, sin el consentimiento escrito del editor.

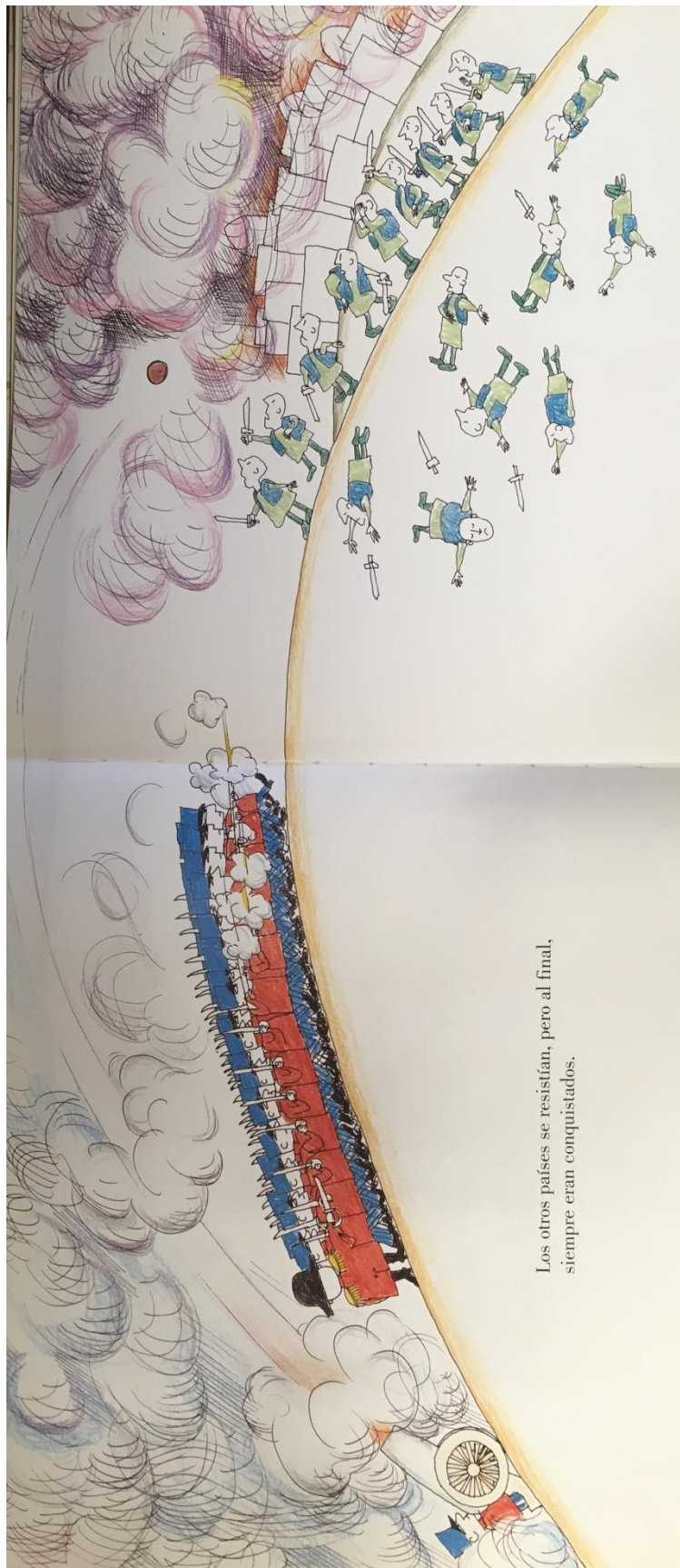
KOKINOS

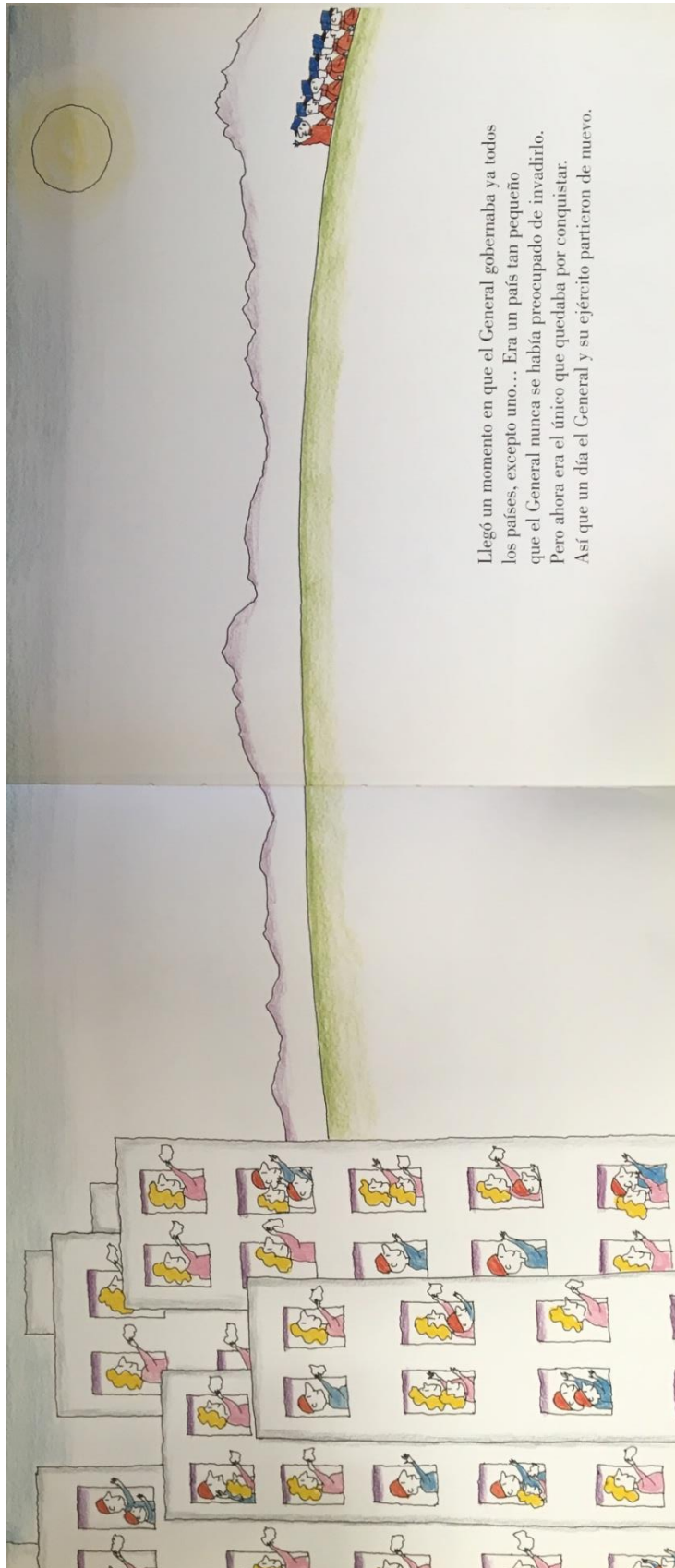
PZ
 73
 .M35
 C66
 2004

Había una vez un país muy grande gobernado por un General.
La gente de ese país creía que su manera de vivir era la mejor.
Tenían un ejército poderoso y un cañón enorme.
De vez en cuando, el General salía con su ejército a conquistar otros países.
«Es por su propio bien», decía. «Así podrán ser como nosotros».

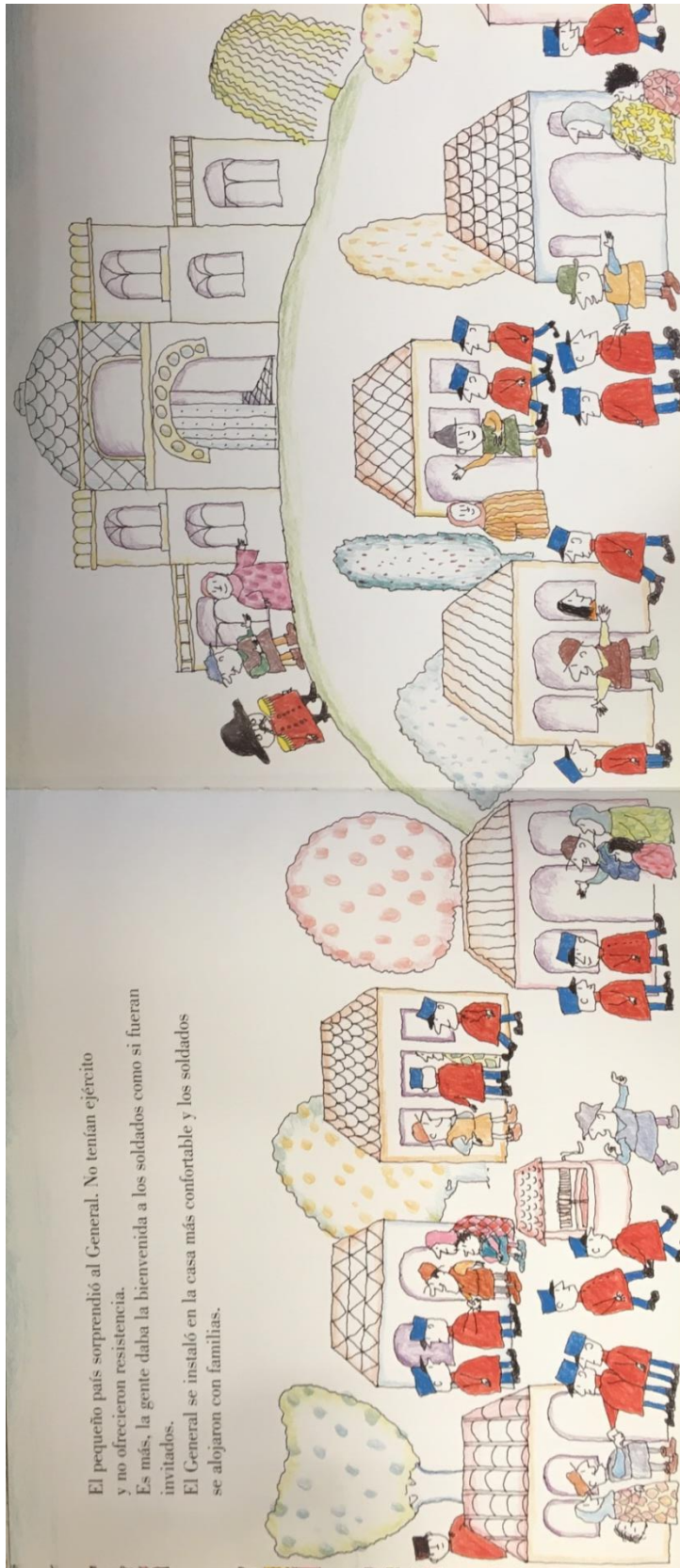

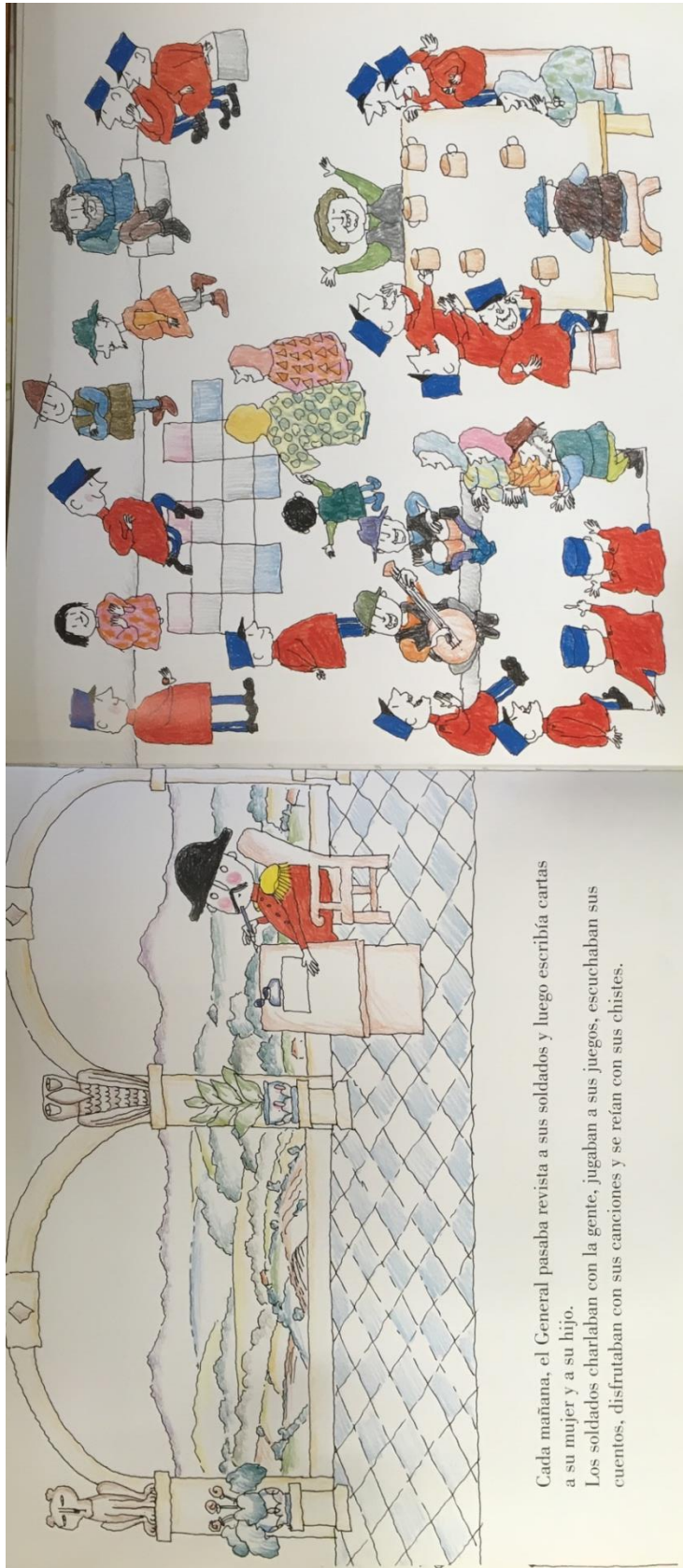
Los otros países se resistían, pero al final,
siempre eran conquistados.

Llegó un momento en que el General gobernaba ya todos los países, excepto uno... Era un país tan pequeño que el General nunca se había preocupado de invadirlo. Pero ahora era el único que quedaba por conquistar. Así que un día el General y su ejército partieron de nuevo.

El pequeño país sorprendió al General. No tenían ejército y no ofrecieron resistencia. Es más, la gente daba la bienvenida a los soldados como si fueran invitados. El General se instaló en la casa más confortable y los soldados se alojaron con familias.

Cada mañana, el General pasaba revista a sus soldados y luego escribía cartas a su mujer y a su hijo.

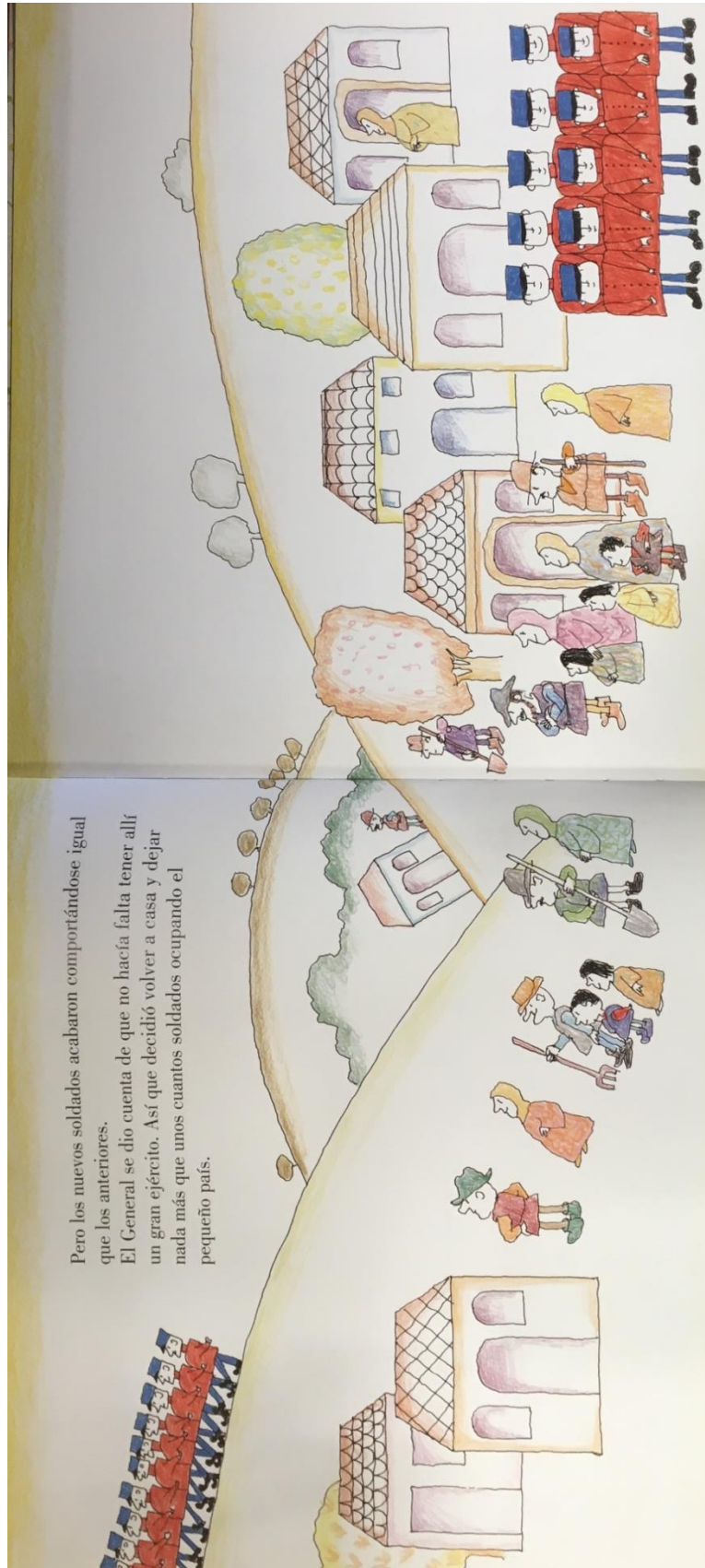
Los soldados charlaban con la gente, jugaban a sus juegos, escuchaban sus cuentos, disfrutaban con sus canciones y se reían con sus chistes.

La comida era diferente de la suya.
Los soldados miraban cómo se preparaba y después se la comían.
Estaba deliciosa.
Como no tenían nada más que hacer, los soldados ayudaban
a la gente en sus labores.

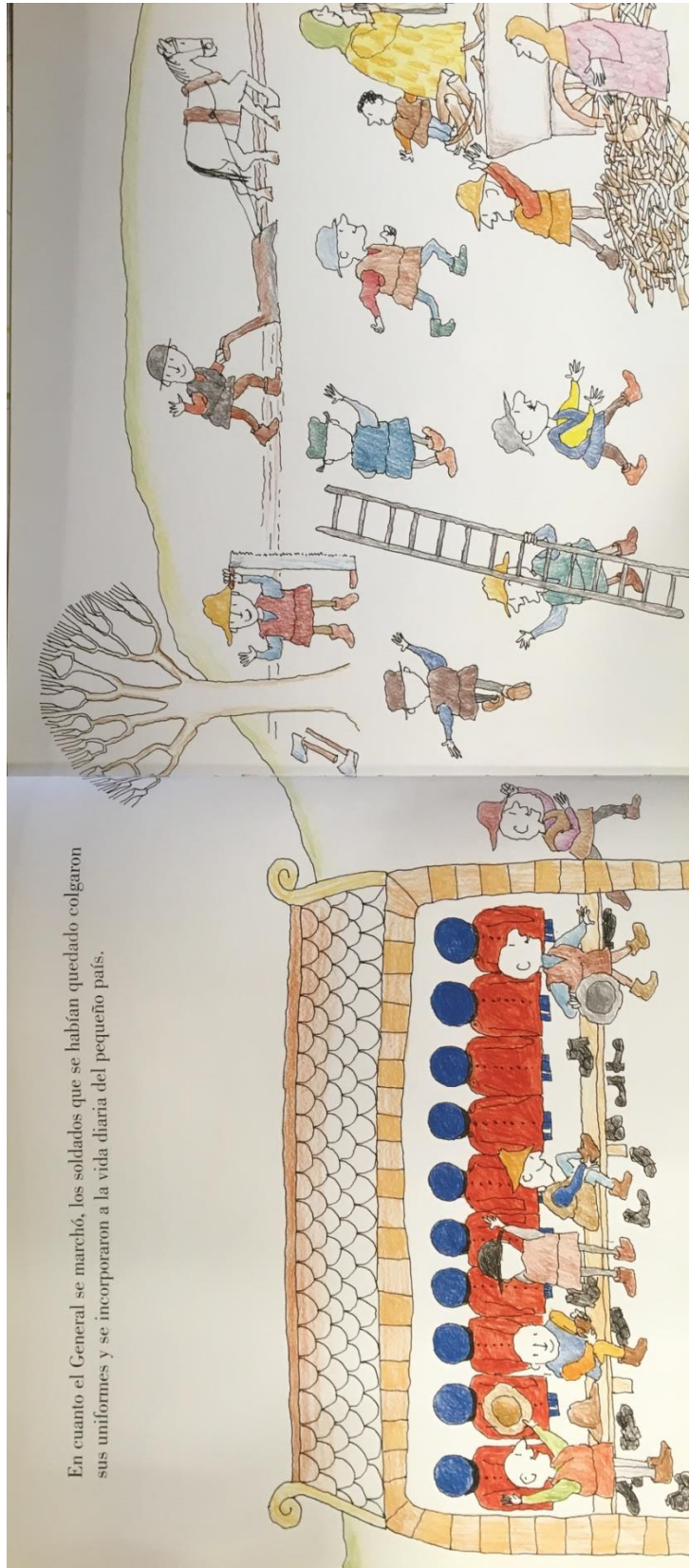

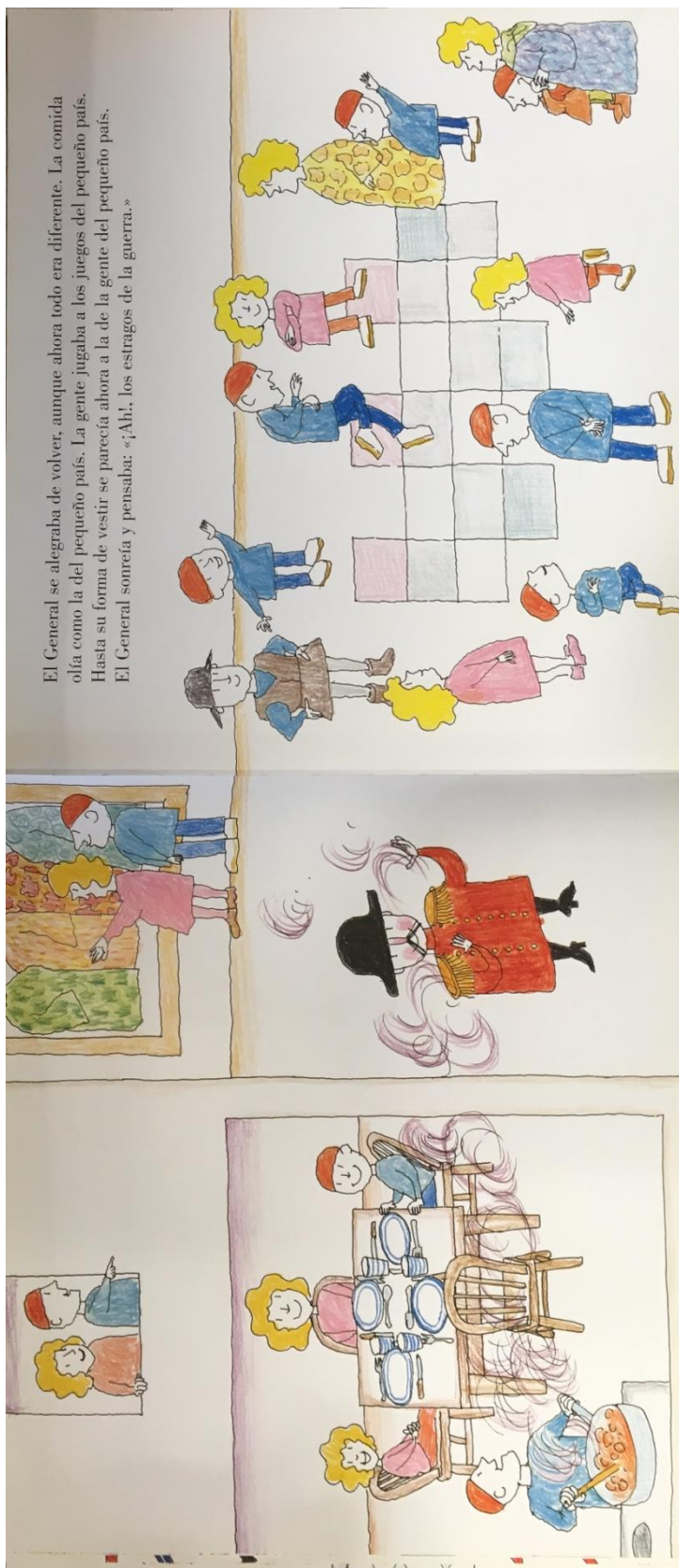
Pero los nuevos soldados acabaron comportándose igual que los anteriores.
El General se dio cuenta de que no hacía falta tener allí un gran ejército. Así que decidió volver a casa y dejar nada más que unos cuantos soldados ocupando el pequeño país.

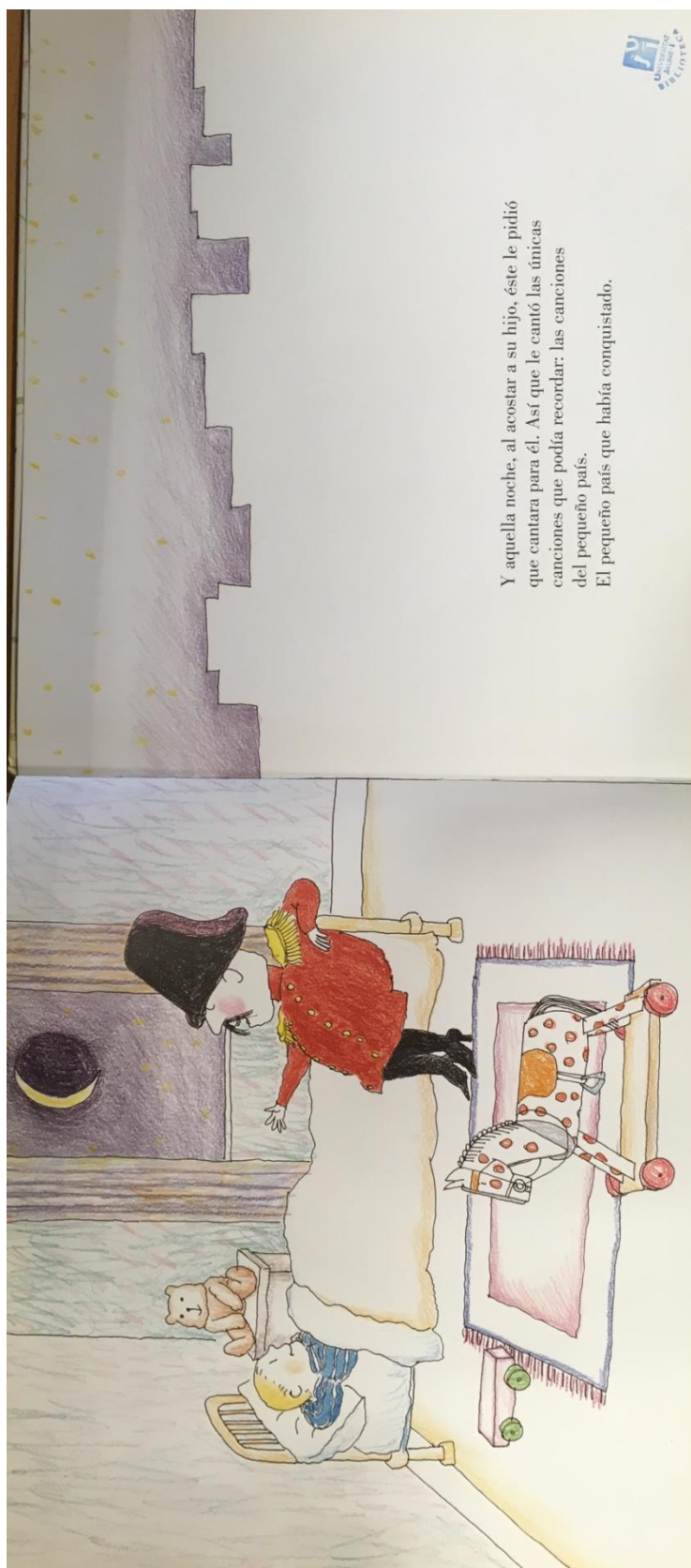

En cuanto el General se marchó, los soldados que se habían quedado colgaron sus uniformes y se incorporaron a la vida diaria del pequeño país.

Guardes finals

